

**МОЖЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ
НАУКОВИМ ТА ІННОВАЦІЙНИМ ПРОСТОРОМ ЯК НАСЛІДОК
ДІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

Риляч Н.М.

к.е.н., науковий співробітник НДЧ ІМВ Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Інноваційна політика ЄС формується на пан'європейському, національному та регіональному рівнях на основі великої кількості стратегій, програм і планів. До основних стратегічних документів, що сьогодні визначають європейську політику, належить ухвалена в березні 2010 р. стратегія економічного розвитку "Європа 2020" – наступник Лісабонської стратегії.

В основу стратегії "Європа 2020" було покладено такі фактори зміцнення європейської економіки: 1) розумне зростання ("smart growth") – економіка, заснована на знаннях та інноваціях; 2) стале зростання ("sustainable growth"); 3) всеосяжне зростання ("inclusive growth").

Одне з центральних місць у "Стратегії 2020" займає ініціатива Європейської комісії щодо створення "Інноваційної спільноти", яка являє собою комплексний план з реалізації інноваційної стратегії ЄС і спрямована на створення умов для більш ефективного розвитку інноваційної економіки та побудови єдиного європейського ринку інновацій. [4]

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає широкомасштабні цілі для співпраці в науково-технічній сфері з метою зміцнення дослідницьких спроможностей, кадрового потенціалу та розповсюдження наукових знань. Вона також передбачає приєднання України до Європейського дослідницького простору та реалізацію програми «Горизонт 2020», яка є ключовим елементом науково-дослідної та

інноваційної діяльності ЄС, на здійснення якої в 2014-2020 роках виділено значні кошти (80 млрд євро). Напрями досліджень, за якими можна отримати проектне фінансування в рамках реалізації Програми «Горизонт 2020», охоплюють три основними тематичними напрямками. Асоційоване членство в Програмі «Горизонт 2020» дозволяє Україні брати участь у Програмі на умовах держави-члена ЄС, а також брати участь у Програмних комітетах. Крім цього, це дає право українським науковим колективам виконувати функції провідного партнера в рамках консорціуму.

За 2014-2015 роки українськими науковими колективами до Програми «Горизонт 2020» було подано 394 заявки, 42 з яких увійшли до числа переможців (10,7%), здобувши фінансування на суму 7,1 млн євро. Для сприяння участі українських вчених у Програмі «Горизонт 2020» було створено мережу Національних контактних пунктів України, до складу якої входять університети та інститути Національної академії наук України. Станом на травень 2016 року налічувалося 40 національних контактних пунктів і 12 регіональних контактних пунктів.[3]

У проекти програми "Горизонт 2020" залучаються в першу чергу країни, що підписали з ЄС угоди про науково-технічне співробітництво. Тобто підписання угоди про асоціацію з ЄС автоматично не робить Україну повноцінним учасником рамкових програм, хоча і дещо спрощує процедуру подачі заявок на фінансування. Україну було віднесено до 11 провідних наукових країн світу, які визначені ключовими стратегічними партнерами ЄС у програмі "Горизонт 2020", а також нашу державу визнано єдиним стратегічним партнером Євросоюзу в Східній Європі. Однак такий статус не надає максимальні можливості для участі в проектах рамкових програм і не забезпечує найбільш вигідні умови співробітництва. Угодою між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та

інновацій "Горизонт 2020" передбачено створення окремого Комітету з питань участі України у Програмі. [4]

Підписання Угоди про асоціацію між Україною а ЄС та Угоди «Горизонт 2020» визначили сподівання наукової громади щодо якісно нового рівня міжнародного співробітництва з ЄС у рамках ЄДП та Інноваційного Союзу. Важливою частиною такої стратегії повинна бути узгоджена політика інтеграції до Європейського дослідницького простору, задекларована в пункті 2 Статті 375 УА, і поетапне підвищення бюджетного фінансування науки до 1,7% ВВП у 2020 році.

Проте, моніторинг виконання УА у сфері науки та технологій ускладнено тим, що в плані заходів уряду з імплементації УА не прописано чітких критеріїв, за якими можна було б відслідковувати прогрес його виконання. В Україні бракує системного підходу інтеграції до ЄДП та використання його можливостей. ЄС розробив Дорожню карту ЄДП 2015–2020 і низку методологічних документів та індикаторів, за якими ЄК відслідковує прогрес 28 країн ЄС та 13 асоційованих країн, включно з Україною.

Таку координацію здійснення євроінтеграційних реформ покладено на Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, нове Положення про який було ухвалено в жовтні 2017 року, та Координаційний центр з питань виконання Угоди про «Горизонт 2020».. Наприкінці 2016 року було оприлюднено Заключний звіт незалежного європейського аудиту національної системи досліджень та інновацій України за допомогою інструменту підтримки політик PSF, що містить низку рекомендацій щодо реформування сфери НТ, які, зокрема, стосуються інтеграції до ЄДП.

Налагоджено співпрацю з JRC щодо визначення пріоритетних напрямів спеціалізації України на Європейському ринку в рамках Стратегії розумної спеціалізації.

За останні два роки Україна отримала доступ до сучасної матеріально-технічної бази двох міжнародних дослідницьких установ CERN (із вересня 2016) та EuroFusion (із січня 2017). Також із 2017 року Україна бере участь у трьох дослідницьких інфраструктурах ESFRI, що перебувають на стадії будівництва, діють освітні мережі УРАН та УарНЕТ, а також мережі з розподілених обчислень та обробки даних — Українського національного Грідю. Ухвалена Урядовим комітетом Стратегія розвитку високотехнологічних галузей, зокрема, пропонує програму з Цифрового порядку денного та програму розвитку експортноорієнтованої інноваційної екосистеми. Проте, падіння наукоємності ВВП до історичного мінімуму (0,48% ВВП у 2016 році) та значний інноваційно-технологічний розрив із іншими країнами призводить до руйнування наукового потенціалу країни.

Підписання Угоди про асоціацію визначило новий порядок денний реформування сфери науки й технологій. Системна реалізація обраного курсу надає Україні такі можливості у сфері науки та технологій: [5]

1. Участь у формуванні стратегії розвитку науки і технологій ЄС та узгодження з нею відповідної національної стратегії.
2. Упровадження європейських принципів незалежного оцінювання наукової діяльності та процедур із забезпечення його якості.
3. Визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів економіки України в ЄДП у рамках Стратегії розумної спеціалізації.
4. Узгодження державних цільових наукових та науково-технічних програм із програмами інших країн ЄС, а також формування міжнародних наукових мереж.
5. Доступ до сучасної дослідницької та електронної інфраструктури ЄС зі створенням національних вузлів.
6. Долучення до єдиного ринку дослідників.

7. Доступ до відкритих даних та знань у цифровому Єдиному ринку Європи.

8. Забезпечення переходу від комерціалізації результатів досліджень до їх спільного впровадження та використання у спільних інноваційних екосистемах.

Підписання у 2015 році Угоди з ЄС про участь України у програмі ЄС «Горизонт 2020» — Рамковій програмі з досліджень та інновацій (2014–2020) є реалізацією положень Угоди про асоціацію. Програму, зокрема, спрямовано на сприяння досягненню єдиного європейського наукового простору та інноваційного союзу. Ця угода надає Україні право брати участь: у формальних структурах, до яких зокрема, належать програмні комітети та групи ЄДП, в освітніх та інноваційних товариствах ЄІТ, у діяльності Об'єднаного дослідницького центру (на тих самих умовах, що застосовуються до юридичних осіб держав-членів ЄС), [1]

Отриманий статус асоційованої країни в цій програмі також дозволяє Україні брати участь у системі загальноєвропейської координації політик у сфері науки та технологій, а також використовувати інструменти обміну досвідом у цій царині.

Європейська Рада визначила **Європейський дослідницький простір** як універсальний дослідницький простір, відкритий до світу, заснований на Єдиному ринку ЄС (European Single Market), у якому дослідники, наукові знання та технології вільно переміщуються. Завдяки цьому зміцнюється наукова технічна база Союзу та держав-учасниць ЄДП, їхня конкурентоспроможність та здатність колективно вирішувати глобальні проблеми. ЄДП є ключовим елементом стратегії «Європа 2020» — Інноваційний Союз. З іншого боку, ЄДП є дослідницькою та інноваційною екосистемою, що базується на: національних системах досліджень країн ЄС, національних системах досліджень асоційованих країн (тобто країн, що підписали угоди про участь у «Горизонт 2020» та сплатили відповідний внесок), європейських асоціаціях у сфері досліджень, які мають спільну

систему управління екосистемою, спільне бачення її розвитку, дослідницьку інфраструктуру та програми досліджень, узгоджені правила взаємодії та стандарти, спільну систему обміну професійними знаннями та механізми їх упровадження (комерціалізації), а також програми фінансування спільних дій.

Такі можливості для України є пріоритетами Єдиного дослідницького простору, викладеними в Дорожній карті ЄДП на 2015–2020 роки. Стандартною практикою ЄС є підготовка кожною країною-учасницею ЄДП Національного плану дій щодо імплементації Дорожньої карти ЄДП. [5]

Недоліками політики України в сфері інтеграції до Європейського дослідницького простору, є: реформа державного управління та підвищення довіри до української системи науки й технологій із боку країн ЄС, формування інституцій із узгодження та координації наукових політик, а також створення механізму ресурсного забезпечення реалізації політики, створення й доступ до міждержавних мереж, спільних програм, дослідницьких та e-інфраструктур, формування міждержавних і державно-приватних партнерств для обміну знаннями, дослідниками, даними та трансферу технологій. [5]

Заходи з реформування наукової галузі мають здійснюватись за такими напрямками:

1. **Відкрита координація** між європейською, національною та регіональними владами, а також між урядом, наукою і освітою, бізнесом та громадянським суспільством, що відповідає інноваційній моделі Відкритих інновацій 2.0.

2. **Реалізація пріоритетів Європейського дослідницького простору**, який Європа побудувала в 2015 році. Побудова дослідницької інфраструктури має стати базисом для інноваційних перетворень.

3. **Використання Європейського дослідницького простору для інновацій та Industry 4.0 (Creating a smart Europe).** Впровадження

пріоритетів та дій Лундської декларації 2015 року щодо прискорення використання Європейського дослідницького простору для вирішення соціальних проблем. Впровадження в Україні нового порядку денного для використання ЄДП для інновацій: Відкриті інновації, Відкрита наука, Відкритість до світу.

Список використаних джерел:

1. Рилач Н. М. Європейський інноваційний союз в глобальних інноваційних процесах / Наталія Михайлівна Рилач. // Вісник КНУ Міжнародні відносини. – 2015. – №1. – С. 39–43.

2. Рилач Н. М. Інституційний механізм поглиблення науково-технологічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом як частина Угоди про асоціацію / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – С. 10–15.

3. Емерсон М. Поглиблення відносин між ЄС та Україною Що, чому і як? / М. Емерсон, В. Мовчан. – Київ: Центр європейських політичних досліджень та Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2016.

4. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь [Електронний ресурс] / [В. М. Геєць, А. І. Даниленко, Е. М. Лібанова та ін.]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Інноваційна_Україна_-2020++.pdf

5. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ РЕФОРМ У СФЕРІ НАУКИ Й ТЕХНОЛОГІЙ [Електронний ресурс] // Доповідь Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://eu-ua-csp.org.ua/csp-activity/analytics/98-dopovid-pgs-science/>.